

Aile öngörülemezliği ve kişilik inanışları arasındaki ilişkide kontrol odağının aracı rolü

Bengisu Apak¹ , Şebnem Akan²

Anahtar kelimeler

kişilik bozukluğu, kişilik inanışları, aile öngörülemezliği, kontrol odağı

Keywords

personality disorder, personality beliefs, family unpredictability, locus of control

Öz

Bilişsel modele göre, kişilik bozuklukları işlevsel olmayan inanışların sonucunda ortaya çıkmaktadır. İşlevsel olmayan inanışların içerikleri kişilik bozukluklarına göre farklılık göstermekte ve bu inanışlar o kişilik bozukluğuna özgü biliş, duygu ve davranışları etkilemektedir. Kişilik bozukluklarını kavramsallaştırmak ve etkili bir şekilde tedavi etmek için kişilik bozukluklarına özgü inanışlarda rolü olan faktörlere odaklanılmaktadır. Bu çalışmada kişilik inanışlarının üzerinde aile öngörülemezliğinin etkisi kontrol odağı aracılığıyla incelenmiştir. Çalışmaya İstanbul ve İzmir’de yaşayan, 20-40 yaş arasındaki 282 kişi katılmıştır. Örneklem kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Veri toplama sürecinde Kişisel Bilgi Formu, Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form ve Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Bulgulara göre Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği toplam ölçek puanı ve Kontrol Odağı toplam ölçek puanı ile Kişilik İnanç Ölçeği alt boyutları anlamlı düzeyde ilişkilidir. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği toplam ölçek puanı ve Kişilik İnanç Ölçeği alt boyut puanları arasındaki ilişkide Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanının aracı rolü bulunmaktadır. Sadece Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçek toplam puanı ile Kişilik İnanç Ölçeği-Şizoid alt boyutu arasındaki ilişkide Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanının aracı rolü yoktur. Araştırmanın bulguları alanyazın ışığında tartışılmıştır. Ayrıca çalışmanın kişilik bozukluklarını önleyici ve tedavi edici müdahale programlarının geliştirilmesi açısından önemi üzerinde durulmuş, çalışmanın sınırlılıkları belirtilmiştir. Son olarak çalışmanın ileriki dönemlerde diğer çalışmalara yol gösterebilecek özellikleri vurgulanmıştır.

Abstract

The mediator role of locus of control on the relationship between family unpredictability and personality beliefs

According to the cognitive model, personality disorders emerge as a result of dysfunctional beliefs. The content of dysfunctional beliefs varies across personality disorders and these beliefs affect cognitions, emotions, and behaviors specific to that personality disorder. In order to conceptualize and effectively treat personality disorders, it is focused on the factors that play a role in personality disorder-specific-dysfunctional beliefs. In this study, the effect of family unpredictability on different personality beliefs was examined through locus of control. A total of 282 individuals between the ages of 20-40 living in Istanbul and Izmir participated in the study. The sample was reached by snowball sampling method. Personal Information Form, Retrospective Family Unpredictability Scale, Personality Belief Scale-Short Form and Locus of Control Scale were used in the data collection process. According to the findings, Retrospective Family Unpredictability Scale total score and Locus of Control Scale total score are significantly related to Personality Belief Scale subscales. There is a mediating role of Locus of Control Scale total score in the relationship between Retrospective Family Unpredictability Scale total score and Personality Belief Scale subscale scores. However, there is no mediating effect of Locus of Control Scale total score in the relationship between the Retrospective Family Unpredictability Scale total score and the schizoid subscale of the Personality Belief Scale. The findings of the study were discussed in the light of the literature. In addition, the importance of the study in terms of developing preventive and therapeutic intervention programs for personality disorders was emphasized and the limitations of the study were stated. Finally, the features of the study that can guide other studies in the future are emphasized.

Atf için: Apak, B. ve Akan, Ş. (2024). Aile öngörülemezliği ve kişilik inanışları arasındaki ilişkide kontrol odağının aracı rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 8(2), 240-254.

Şebnem Akan · sebnem.akan@acibadem.edu.tr | ¹Terra Psikolojik Danışmanlık Merkezi, İzmir, Türkiye; ²Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Geliş: 10.07.2023, **Düzeltilme:** 26.12.2023, **Kabul:** 25.01.2024

Yazar Notu: Bu çalışma 1. yazarın Dr. Öğretim Üyesi Şebnem Akan danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

Kişilik bozuklukları toplumda yaygın olarak görülen, işlevselliği önemli derecede bozan psikiyatrik bozukluklardır. Ayrıca, kişilik bozuklukları, duygudurum bozuklukları, anksiyete bozuklukları ve yeme bozuklukları gibi diğer bozukluklarla sıklıkla bir arada görülmektedir. Bu durum bozuklukların klinik görünümelerini, gidişatını ve tedavi sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle kişilik bozukluklarının etkili bir şekilde kavramsallaştırılması ve tedavi edilmesi oldukça önemlidir (Lenzenweger ve Clarkin, 2005).

Kişilik bozukluklarının etiyojisine odaklanan bilişsel modeller temel inanışların önemini vurgulamaktadır. Temel inanışlar kişinin kendisi, diğerleri ve dünya hakkında görüşlerini, varsayımlarını ve tutumlarını içermektedir (Pretzer ve Beck, 2005). Kişilik bozukluklarındaki inanışlar işlevsel değildir. Bu inanışların içeriği ve yapısı daha katı sınırlarla çevrili olduğundan, kişilerin esnek davranmasını engellemekte, yaşamın birçok alanına yayılmakta ve farklı koşullarda hızlı ve kolayca aktive olmaktadır. Bilişsel model, her bir kişilik bozukluğunun kendine özgü bir dizi işlevsel olmayan inanışları içerdiğini ileri sürmektedir. Örneğin, histriyonik kişilik bozukluğu “Temelde çekici biri değilim.” ya da “Mutlu olmak için başkalarının bana hayran olmasına ihtiyacım var.” gibi temel inanışlarla karakterizeyken, obsesif kompulsif kişilik bozukluğunda “Hayatta kalmak için düzene, sistemlere ve kurallara ihtiyacım var.” biçiminde inanışlar mevcuttur (Beck ve ark., 2004).

Bilişsel modeller, işlevsel olmayan kişilik inanışlarının ortaya çıkmasında rol oynayan faktörlere odaklanmakta (Pretzer ve Beck, 2005) ve bu kapsamda erken dönem yaşantılarının üzerinde durulmasını önermektedir (Weertman ve Arntz, 2007). Erken dönemdeki yaşantıların önemine dair genel bir kabul olmakla birlikte, araştırmaların çoğu ebeveyn tutumlarına odaklanmaktadır. Halbuki olumsuz erken dönem yaşantılarının tümü aynı değildir (Jonason ve ark., 2017). Öngörülemez bir aile ortamında büyümenin diğer ailesel olumsuzluklara göre çocuklarda daha fazla problemlerle davranışlara ve daha az sosyal yeterliliğe neden olduğu ileri sürülmüştür (Coldwell ve ark., 2006). Yetişkinlerde ise çocukluk çevresindeki öngörülemez süreçlerin ev içi şiddete maruz kalmaya göre kişilik işlevselliğinde bozulma ile daha fazla ilişkili olduğu görülmüştür (Jonason ve ark., 2017). Aile yapısındaki öngörülemez özellikler, aile işlevselliğinin önemli bir parçası olarak kabul edilmiş (Ross ve Hill, 2000) ve son zamanlarda psikopatolojilerdeki önemi daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır (Ross ve ark., 2016).

Ross ve Hill (2000), aile davranışlarında, aile içi etkileşimde ve ailenin düzenleyici sistemlerindeki tutarsızlığı aile öngörülemezliği olarak tanımlamışlardır. Öngörülemez bir aile ortamında aile rutinleri daha az olabilmekte ve aile üyeleri arasında rol karmaşası bulunabilmektedir. Ayrıca ebeveynler disiplin ve fiziksel/duygusal doyum sağlama konusunda tutarsız davranabilmektedirler. Düşük sosyoekonomik düzey,

düzensiz alışkanlıklar ve kurallar, boşanma, ebeveynde alkol kullanım bozukluğu, ebeveynlerde psikolojik bozuklukların varlığı, ebeveynin düşük problem çözme ve iletişim becerisi, güvenli bir çevrede oturmamak gibi değişkenler aile öngörülemezliğine katkıda bulunan faktörler arasındadır (Ross ve Hill, 2000; Ross ve McDuff, 2008).

Aile içindeki davranışsal örüntülerin ve sistemlerin tutarsızlığının gelişimsel süreçlerin doğal akışını bozarak kişilik yapılanmasını etkilediği gözlemlenmiştir (Jonason ve ark., 2017). Nitekim aile öngörülemezliği ile kişilik bozukluklarının ilişkisi farklı çalışmalarda gösterilmiştir. Örneğin, Akat (2019) üniversite öğrencilerinde aile öngörülemezliğinin, A, B ve C kümesi kişilik inanışları ile ilişkili olduğunu gözlemiştir. Araştırmacı aile öngörülemezliğinin ebeveynlerin düşünmeden tepki vermeleri, tepkilerin tutarsızlığı anlamına gelen disiplin konusundaki öngörülemezlik boyutunun kişilik inanışları ile en yüksek düzeyde ilişkili olduğunu gözlemiştir. Kalkan (2021) ise geç ergenlik dönemindeki (18-24 yaş) bireylerde annenin fiziksel ve duygusal doyum sağlama ve finans öngörülemezliğinin kendini bildirim ölçeğinde kişilik bozukluğu belirtilerini yordadığını göstermiştir. Batool ve arkadaşları (2017) ise Pakistanlı üniversite öğrencilerinde aile öngörülemezliğinin göstergesi olan ihmal, yönlendirme eksikliği ve ilgisizlikle karakterize olan çocuklukta aşırı izin verici ebeveyn davranışlarının uzun süreli etkilerine odaklanmışlardır. Araştırmacılar yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği uygulayarak çocukluklarında ebeveynin izin verici davranışlarının olduğu aile ortamında büyüyen bireylerin yetişkinlikte narsistik, histriyonik ve antisosyal kişilik belirtilerini gösterdiklerini gözlemiştir. Sen (2010) ise Amerika’da 2236 genç üzerinde yürüttüğü çalışmada aile öngörülemezliğinin öğün alt boyutuna odaklanarak, gençlerin aileleri ile birlikte geçirdikleri yemek saatlerinin antisosyal eğilimler üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmacı birlikte yenilen aile öğünlerinin sıklığı azaldıkça kızlarda madde kullanımı ve evden kaçma; erkeklerde içki, fiziksel şiddet, çalma, evden kaçma, mala zarar verme gibi suç teşkil eden davranışların sıklığının arttığı antisosyal kişilik bozukluğu özellikleri gözlemiştir.

Diğer taraftan aile öngörülemezliği ile ilişkili psikolojik yapılardan bir tanesi kontrol odağıdır. Kişinin çevresini kontrol ederken, kendi yeteneklerine olan inancı kontrol odağı olarak tanımlanmaktadır. Kontrol odağı ikiye ayrılmaktadır. İç kontrol odağı, kişinin geleceğini belirlemede kişisel çabaların rolü olduğunu düşünmesi iken, dış kontrol odağı kişinin geleceği belirlemede şans ve güçlü diğerleri gibi dışsal güçlerin rolü olduğunu düşünmesidir. Rotter (1966) kontrol odağının doğuştan gelen bir özellik olmadığını, sosyal etkileşimler sırasında çevreden öğrenildiğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde Hill ve arkadaşları (1997), çocuğun içinde bulunduğu ve dünya ile ilgili ilk varsayımlarını oluşturduğu aile ortamının öngörülemez

olmasının geleceğin de aynı şekilde öngörülemez olacağına ilişkin bir algı geliştirilmesine neden olabileceğini ileri sürmektedirler. Diğer bir deyişle, aile içindeki tutarsız ilişkiler ve öngörülemez yapı çoğunlukla ebeveyn tutum ve davranışlarının bir sonucu olduğundan ve çocuğun bu yaşantılar üzerinde herhangi bir kontrolü bulunmadığından, öngörülemez bir çevrede büyümek, kişilerin sosyal dünyayı kontrol edilemez olarak yorumlamalarına neden olabilmektedir (Brown ve Siegel, 1988). Kısaca, öngörülemez aile yapısı bireyin yaşadığı olaylara ve gelecekteki yaşantılarına ilişkin varsayımlarını çarpıklaştırabilmektedir (Ross ve ark., 2016). Nitekim, çocukların akademik ve sosyal yönden başarılı olmaları ile ilişkili olan içsel kontrol odağının altında yatan aile faktörlerine odaklanılan bir çalışmada, aile içi tutarlılığın olmadığı ailelerde büyüyen çocukların çevrenin öngörülemediğini öğrendiği ve daha fazla dış kontrol odağı eğilimi sergiledikleri gözlemlenmiştir (Tully ve ark., 2016).

Kontrol odağı kavramı bilişsel modellerin de kişilik bozukluklarında üzerinde durduğu bilişsel boyutlardan biridir. Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde kendi eylemlerinin çevreyi değiştirmekte herhangi bir etkisinin olmadığını düşünen ve daha çaresiz hisseden, dış kontrol odağı inancı yüksek kişilerde kişilik patolojilerine daha sık rastlandığı görülmüştür. Örneğin, Türkiye'deki (Dağ, 1999) ve Hindistan'daki (Rahamathunnisa ve Joy, 2021) üniversite öğrencilerinde dış kontrol odağı ile paranormal inançların (geleceği bilme, psişik güçlere inanma, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları, batıl inanç vb.) ve bu inançlarla ilişkili tuhaf davranışların ilişkili olduğu görülmüştür. Paranormal düşünme biçimi şizotipal kişilik bozukluğunun tanımlanmış psikiyatrik semptomları arasındadır (American Psychiatric Association [APA], 2013). Ulrich ve Marneros (2004), antisosyal kişilik bozukluğunun, diğer kişilik bozuklukları ile eş tanısını ve kişilik bozukluklarının ortak belirtilerini araştırmışlardır. Araştırmacılar, antisosyal kişilik bozukluğu belirtileri bulunan katılımcılarda dış kontrol odağı inançları arttıkça bağımlı, obsesif-kompulsif, paranoid, histriyonik ve borderline kişilik bozukluğu belirtilerinin eş tanı olarak arttığını gözlemlenmişlerdir.

Özetle bilişsel model, temel inanışlardaki farklılıkların otomatik düşüncelerde, kişilerarası davranışlarda ve başkalarının verdiği tepkilerde farklılıklara yol açtığını, bu durumun da kişilik bozukluklarının gelişiminde önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir (Pretzer ve Beck, 2004). Bu modele göre her kişilik bozukluğu kendine özgü birtakım inanışlarla karakterizedir (Beck ve ark., 2001). Araştırmalarda kişilik inanışlarının ortaya çıkmasında rol oynayan bir faktör olarak çocukluk deneyimleri üzerinde sıklıkla durulmaktadır (Khan ve Kamal, 2020). Olumsuz çocukluk deneyimlerinden biri düzensiz ve öngörülemez aile ortamıdır. Son yıllarda öngörülemez çevresel özellikler ve aile yapısından kaynaklanan zorlayıcı yaşantılara

yönelik artan bir ilgi söz konusu olmuş ve aile yapısındaki öngörülemez süreçlerin kişilik yapılanmasındaki etkisi dikkat çekmeye başlamıştır (İmamoğlu ve Bilge, 2022). Diğer taraftan, alanyazın öngörülemez bir aile ortamında büyümenin kişilerin yaşamlarındaki olayları kontrol edemeyeceklerine ilişkin bir inanç sistemi geliştirmelerine neden olabileceğini ileri sürmekte ve olayların kendi davranışları dışında geliştiğine inanan bireylerde kişilik bozukluklarının görülme riskinin arttığına işaret etmektedir. Ayrıca kişinin kendi eylemleri ile yaşamını kontrol edebileceğine ilişkin inancının, olumsuz erken dönem yaşantılar ile birlikte psikolojik bozukluklar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği gösterilmiştir (Ross ve ark., 2022).

Aktarılanlardan hareketle, bu çalışmada kişilik inanışları, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ve kontrol odağı değişkenlerinin birbirleri ile ilişkisi temel alınarak, geçmişe dönük aile öngörülemezliğinin kişilik inanışları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracı rolü test edilmiştir. Araştırmalarda kişilik bozukluklarına kümeler halinde odaklanmanın işlevi olmadığı ileri sürüldüğünden, bilişsel modellerin önerdiği bilişsel özgünlük hipotezi kapsamında (Pretzer ve Beck, 2004), kişilik bozuklukları inanışlarına bu çalışmada ayrı ayrı odaklanılmıştır. Klinik olmayan örnekleme farklı kişilik patolojilerinin değerlendirilmesi, kişilik bozukluklarının boyutsal özelliğinin olması nedeniyle genellenebilirliğini arttırdığından (Jonason ve ark., 2017), çalışma klinik olmayan toplum örnekleme ile yürütülmüştür. Ayrıca, kişilik bozuklukları ileri yaştaki yetişkinlerle karşılaştırıldığında, genç yetişkinlerde daha sık görüldüğünden ve ileri yaştaki yetişkinlerde tıbbi problemler, bilişsel gerileme ve davranış örüntülerinin zamanla değişmesi kişilik bozukluklarının tanısal doğruluğunu etkilediğinden çalışma genç yetişkinlerle yürütülmüştür (Ames ve Molinari, 1994; Kean ve ark., 2003). Sonuç olarak, klinik olmayan genç yetişkin toplum örnekleminde aile öngörülemezliği ve kontrol odağı arasındaki ilişkinin farklı kişilik bozukluklarına göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın kişilik bozukluklarının bilişsel-davranışçı modellerine katkı sağlayarak yeni araştırma sorularının gündeme gelmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya İzmir ve İstanbul'da yaşayan, yaşları 20-40 arasında değişen ($Ort. = 28.50$, $SS = 5.75$), 282 genç yetişkin katılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğünün madde sayısının minimum 2 katı veya 10 katı olması gerektiğine dair farklı görüşler bulunmaktadır (Kline, 1994). Bu bağlamda 280 kişilik örneklem büyüklüğünün yeterli olduğuna kanaat geti-

rilmiştir. Katılımcıların %63.1 ($n = 178$)'i kadın, %36.9'u ($n = 104$) erkektir. Araştırmada yer alan ölçeklerin katılımcıların 18 yaşına kadar büyüdüğü ailedeki anne ve baba tutumlarına dair sorular içermesi sebebiyle 18 yaşından önce ebeveyn kaybı yaşadığını belirten kişiler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği Kişilerin geçmişe dönük olarak ailelerindeki öngörülemezlik düzeyini değerlendirmeleri amacıyla kullanılan ölçek, Ross ve McDuff (2008) tarafından geliştirilmiştir. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği toplamda 28 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 1 (hiç) ile 5 (çok fazla) arasında olacak şekilde 5'li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Ölçek finans, öğünler, anne-baba fiziksel-duygusal doyum, anne-baba disiplin olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Oktay ve Uluç (2019) tarafından yapılmıştır ve yeterli psikometrik özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ait iç tutarlılık güvenirlik katsayısı değerleri ise .65 ile .86 arasında değişmektedir.

Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form Kişilik İnanç Ölçeği (KİÖ) ilk olarak Beck ve Beck (1991) tarafından kişilik bozuklukları ile ilgili işlevsel olmayan inanışları değerlendirmek için geliştirilmiştir. Ölçek, 126 maddeden oluşmakta ve maddeler 0 (hiç inanmıyorum) ile 4 (tümüyle inanıyorum) arasında olacak şekilde 5'li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Ölçeğin 9 alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar bağımlı, pasif-agresif, obsesif-kompulsif, antisosyal, narsisistik, çekingen, histriyonik, şizoid ve paranoid kişilik inançlarıdır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması hem klinik hem klinik olmayan örneklemde yürütülmüştür (Beck ve ark., 2001; Trull ve ark., 1993). KİÖ'nün Türkiye'de geçerlik ve güvenirlik çalışması Türkçapar ve ark. (2007) tarafından yapılmıştır ve alt boyutların iç tutarlılık katsayılarının .67 ile .90 arasında değiştiği bulunmuştur.

Kişilik İnanç Ölçeğinin kısa formu, KİÖ'nün orijinal formunun ayırt edici özelliği yüksek olan 65 maddenin seçilmesiyle elde edilmiştir (Butler ve ark., 2007). Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenirlik çalışması Taymur ve arkadaşları (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin toplum örnekleminde sınanması ve borderline alt ölçeğinin geçerlik ve güvenirliğinin tespit edilmesi amacıyla Bilge ve Bilge (2019) tarafından yapılan çalışmada ise alt ölçeklerin Cronbach alfa değerlerinin .70 ile .84 arasında olduğu, tüm alt ölçeklerin birbiriyle pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ve borderline kişilik alt boyutunun da geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada DSM-5'te bulunan 10 tip kişilik bozukluğuna yer verilmiş (APA, 2013), KİÖ'nün pasif-

agresif kişilik alt boyutu değerlendirmeye alınmamıştır.

Kontrol Odağı Ölçeği Kontrol Odağı Ölçeği, bireylerin kontrol inanışlarının içsellik ve dışsallık açısından değerlendirmesini yapmak amacıyla Dağ (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ölçek 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, kontrol inançlarını temsil eden Kişisel Kontrol boyutu ve dört tane dış kontrol odağını temsil eden Şansa İnanma, Kadercilik, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı boyutlarıdır. Alt boyutlara ait iç tutarlılık katsayıları .61 ile .87 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın artması, dış kontrol odağının arttığını göstermektedir.

İşlem

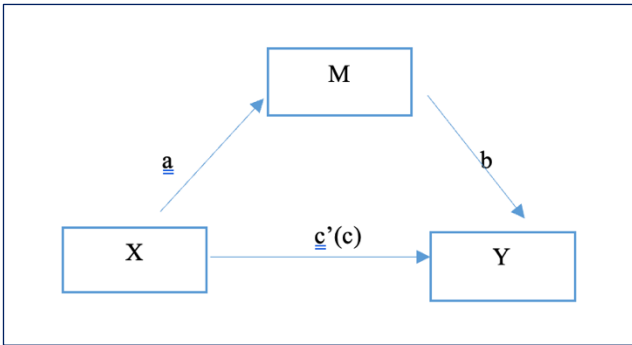
Çalışma için Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 2020-22/05 karar numarası ile gerekli etik izin alınmıştır. İstanbul ve İzmir illerinde yaşayan, 20-40 yaş aralığındaki genç yetişkinler, bu kişilerin önerdiği diğer kişiler ve bu kişilerin önerdiği başka kişilerin doldurduğu kâğıt-kalem testi şeklinde uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanma sırasından kaynaklanabilecek sıralama ve taşıma etkilerini önlemek için araştırmada kullanılan ölçekler katılımcılara Demografik Bilgi Formu başta olmak suretiyle, seçkisiz bir sırada uygulanmıştır. Uygulamadan önce çalışmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu katılımcılara bildirilmiş ve gönüllü olanların Bilgilendirilmiş Onam Formu aracılığıyla imzalı onayları alınmıştır.

Çalışmanın analizlerini yürütmek için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 26 programı (IBM, 2013) kullanılmıştır. Araştırmada ilk olarak temel değişkenlerin ilişkileri Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Bir sonraki aşamada basit aracılık model analizi için SPSS PROCESS Macro 4.0 (Hayes, 2013) programı kullanılmıştır. Bu analiz programı, dolaylı etkileri Bootstrap yöntemi ile veri kümesinden daha büyük bir örnek sayısı üretmek ve bunların standart hata tahminlerini elde ederek aracılık analizlerinde daha güçlü tahminler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma için 5.000 Bootstrap kullanılmıştır. Dolaylı etkilerin anlamlılığını test etmek için standart hataların güven aralığı dikkate alınmış ve %95 güven aralığının üst ve alt sınırları sıfır içermediğinde dolaylı etkilerin anlamlı olduğu belirtilmiştir. Aracı etki modellerinde, tahmin değişkeninin sonuç değişkeni üzerindeki toplam etkisi c yolu ile temsil edilmektedir. Aracı değişken modele dahil edildiğinde, tahmin değişkeninin aracı değişken üzerindeki etkisi a yolu ile, aracı değişkenin sonuç değişkeni üzerindeki etkisi b yolu ile temsil edilmektedir. Bu iki etkinin çarpımıyla ortaya çıkan etki (a.b), dolaylı etki olarak isimlendirilmektedir. Aracı değişken modele da-

Tablo 1. Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	Ort.	SS	α	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. GDAÖÖ Toplam	64.16	14.95	.87	1										
2. KIÖ Çekingen KB	13.20	4.75	.74	.20**	1									
3. KIÖ Bağımlı KB	7.60	4.84	.78	.28**	.53**	1								
4. KIÖ Obsesif-Kompulsif KB	13.84	5.01	.76	.19**	.57**	.51**	1							
5. KIÖ Antisosyal KB	10.09	5.09	.77	.23**	.55**	.61**	.56**	1						
6. KIÖ Narsistik KB	9.72	4.78	.74	.24**	.52**	.49**	.58**	.69**	1					
7. KIÖ Histriyonik KE	7.82	4.87	.78	.31**	.51**	.74**	.52**	.67**	.66**	1				
8. KIÖ Şizoid KB	14.09	4.83	.69	.16**	.42**	.24**	.40**	.48**	.47**	.31**	1			
9. KIÖ Paranoid KB	9.95	6.09	.88	.19**	.55**	.53**	.54**	.69**	.54**	.54**	.44**	1		
10. KIÖ Sınırdan KB	7.84	5.11	.79	.31**	.63**	.85**	.50**	.64**	.51**	.67**	.33**	.65**	1	
11. KOÖ Toplam	122.69	16.76	.85	.26**	.35**	.38**	.17**	.34**	.33**	.35**	.11	.39**	.45**	1

Not. * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$. GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, KIÖ: Kişilik İnanç Ölçeği, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, KB: Kişilik Bozukluğu, Ort.: Ortalama, SS: Standart Sapma.

Şekil 1. Basit Aracılık Modelinin İstatistiksel Şekli (Hayes, 2013).

hil iken, tahmin değişkeninin sonuç değişkenine olan etkisi c' yolu ile temsil edilmekte ve doğrudan etki olarak isimlendirilmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Model Şekil 1'de gösterilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya toplamda 305 kişi katılmıştır. Analize başlamadan önce uç değer ve kayıp değer analizleri yapılmış ve 23 kişi analizden çıkarılmıştır. Normal dağılım varsayımı için çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, çarpıklık değerlerinin -.21 ile 1.16 arasında, basıklık değerlerinin -.93 ile .73 arasında değiştiği görülmüştür. Söz konusu değerler -1.50 ile +1.50 arasında olduğundan normal dağılım koşullarını karşılamaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Kullanılan ölçek ve alt ölçeklerin ortalama, standart sapma ve Cronbach alfa değerleri Tablo 1'de belirtilmiştir.

Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği (GDAÖÖ) toplam puanı, Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) toplam puanı ve Kişilik İnançları Ölçeği (KIÖ) alt boyutları arasındaki ilişkiler Tablo 1'de gösteril-

miştir. Analiz sonuçlarına göre, GDAÖÖ toplam puanının KIÖ'nün tüm alt boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. İkinci olarak, KOÖ toplam puanının KIÖ'nün şizoid alt boyutu hariç, diğer alt boyutlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Kişilik özellikleri ile geçmişe dönük aile öngörülemezliği ve kontrol odağı arasındaki ilişkileri yorumlamak için GDAÖÖ toplam ve KOÖ toplam puanlarında KIÖ alt boyutlarında birbirine en uzak çıkmış olan KIÖ-Şizoid ve KIÖ Borderline korelasyon değerlerinde farkın anlamlılığına bakılmıştır. GDAÖÖ toplam puanı için Fisher'in Z testi sonuçlarına göre, analiz sonucunda Z değeri -0.787 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda, GDAÖÖ toplam puanında KIÖ-Şizoid ve KIÖ Borderline puanları arasındaki korelasyon değerlerinin farkı .05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ($Z = -0.78 < -1.96$). KOÖ toplam puanı için Fisher'in Z testi sonuçlarına göre, analiz sonucunda Z değeri -0.976 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda, KOÖ toplam puanında KIÖ-Şizoid ve KIÖ Borderline puanları arasındaki korelasyon değerlerinin farkı .05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ($Z = -0.98 < -1.96$). Bulgular şizoid ve borderline kişilik özellikleri ile geçmişe dönük aile öngörülemezliği ve kontrol odağı korelasyon değerlerinin anlamlı olarak birbirlerinden farklılaştığına işaret etmektedir.

Aracılık Analizlerine İlişkin Bulgular

Aracılık analizlerinde GDAÖÖ toplam puanı tahmini değişken, KOÖ toplam puanı aracı değişken, KIÖ alt boyutları da sonuç değişken olarak modelde yer almışlardır. GDAÖÖ toplam puanı ve KOÖ toplam puanının birlikte KIÖ üzerindeki etkisini ayrı ayrı incelemek için KIÖ'nün alt boyutları doğrultusunda dokuz ayrı aracılık analizi Hayes'in model 4'ü kapsamında yürütülmüştür. Sonuç olarak, geçmişe dönük aile öngörülemezliğinin, kontrol odağı ile birlikte çekingen,

Tablo 2. Basit Aracılık Modelinin Sonuçları

Sonuç Değişkeni	Tahmin Değişkeni	Yol	β	SH	t	%95 Bca Güven Aralığı
KOÖ-Top	GDAÖÖ-Top	(a)	.28	.06	4.22*	0.15-0.42
KİÖ-Çekingen KB	KOÖ-Top	(b1)	.09	.02	6.12*	0.06-0.13
KİÖ Bağımlı KB	GDAÖÖ-Top	(c'1)	.04	.02	2.10*	0.00-0.07
	KOÖ-Top	(b2)	.01	.02	6.10*	0.06-0.13
KİÖ Obsesif Kompulsif KB	GDAÖÖ-Top	(c'2)	.05	.01	2.80*	0.01-0.08
	KOÖ-Top	(b3)	.05	.02	2.82*	0.01-0.08
KİÖ Antisosyal KB	GDAÖÖ-Top	(c'3)	.04	.02	2.12*	0.00-0.08
	KOÖ-Top	(b4)	.10	.02	6.12*	0.07-0.13
KİÖ Narsistik KB	GDAÖÖ-Top	(c'4)	.05	.02	2.69*	0.01-0.09
	KOÖ-Top	(b5)	.08	.02	5.23*	0.05-0.11
KİÖ Histriyonik KB	GDAÖÖ-Top	(c'5)	.06	.02	3.34*	0.03-0.10
	KOÖ-Top	(b6)	.09	.02	5.64*	0.06-0.12
KİÖ Şizoid KB	GDAÖÖ-Top	(c'6)	.06	.02	3.12*	0.02-0.09
	KOÖ-Top	(b7)	.03	.02	1.55	-0.00-0.06
KİÖ Paranoid KB	GDAÖÖ-Top	(c'7)	.04	.02	1.94*	0.05-0.07
	KOÖ-Top	(b8)	.13	.02	6.96*	0.10-0.17
KİÖ Sınırdaki KB	GDAÖÖ-Top	(c'8)	.03	.02	1.36	-0.14-.007
	KOÖ-Top	(b9)	.12	.02	7.46*	0.09-0.15
	GDAÖÖ-Top	(c'9)	.10	.02	4.78*	0.05-0.13
			Etki	SH	%95 Bca Güven Aralığı	
KİÖ Çekingen KB	Toplam etki	(c1)	.04	.02	0.00-0.07	
	Dolaylı etki	(a1.b1)	.03	.01	0.04-0.09	
KİÖ Bağımlı KB	Toplam etki	(c2)	.05	.01	0.01-0.08	
	Dolaylı etki	(a2.b2)	.03	.01	0.01-0.05	
KİÖ Obsesif Kompulsif KB	Toplam etki	(c3)	.04	.02	0.01-0.08	
	Dolaylı etki	(a3.b3)	.01	.01	0.00-0.03	
KİÖ Antisosyal KB	Toplam etki	(c4)	.05	.02	0.01-0.09	
	Dolaylı etki	(a4.b4)	.03	.00	0.01-0.05	
KİÖ Narsistik KB	Toplam etki	(c5)	.06	.02	0.03-0.10	
	Dolaylı etki	(a5.b5)	.03	.01	0.01-0.04	
KİÖ Histriyonik KB	Toplam etki	(c6)	.06	.02	0.02-0.09	
	Dolaylı etki	(a6.b6)	.03	.01	0.01-0.04	
KİÖ Şizoid KB	Toplam etki	(c7)	.04	.02	-0.05-0.07	
	Dolaylı etki	(7a.b7)	.01	.00	-0.00-0.02	
KİÖ Paranoid KB	Toplam etki	(c8)	.07	.02	0.02-0.11	
	Dolaylı etki	(a8.b8)	.04	.01	0.02-0.06	
KİÖ Sınırdaki KB	Toplam etki	(c9)	.10	.02	0.05-0.13	
	Dolaylı etki	(a9.b9)	.04	.01	0.01-0.05	

Not 1. * $p < 0.5$. **Not 2.** SH: Standart Hata, GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, KİÖ: Kişilik İnanç Ölçeği, KB: Kişilik Bozukluğu, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği.

bağımlı, obsesif, antisosyal, narsistik, histriyonik, şizoid, paranoid, sınırdaki kişilik bozuklukları üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir.

Tablodan da izlenebileceği gibi GDAÖÖ toplam puanı KOÖ toplam puanını (a yolu) ve KOÖ toplam puanı KİÖ-Çekingen KB'yi (b1 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Çekingen KB üzerindeki doğrudan

(c'1 yolu) ve toplam etkisi (c1 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Çekingen KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a1.b1 yolu; %95 GA [.04, .09]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %12'sini açıklamaktadır [$F(2, 269) = 18.90, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Bağımlı KB'yi (b2 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrı-

ca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Bağımlı KB üzerindeki doğrudan (c'2 yolu) ve toplam etkisi (c2 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Bağımlı KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a2.b2 yolu; %95 GA [.01, .05]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %18'ini açıklamaktadır [$F(2, 271) = 28.842, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Obsesif Kompulsif KB'yi (b3 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Obsesif Kompulsif KB üzerindeki doğrudan (c'3 yolu) ve toplam etkisi (c3 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Obsesif Kompulsif KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a3.b3 yolu; %95 GA [.00, .03]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %15'ini açıklamaktadır [$F(2, 268) = 6.01, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Antisosyal KB'yi (b4 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Antisosyal KB üzerindeki doğrudan (c'4 yolu) ve toplam etkisi (c4 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Antisosyal KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a4.b4 yolu; %95 GA [.01, .05]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %14'ünü açıklamaktadır [$F(2, 266) = 20.21, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Narsistik KB'yi (b5 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Narsistik KB üzerindeki doğrudan (c'5 yolu) ve toplam etkisi (c5 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Narsistik KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a5.b5 yolu; %95 GA [.01, .04]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %19'unu açıklamaktadır [$F(2, 269) = 18.90, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Histriyonik KB'yi (b6 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Histriyonik KB üzerindeki doğrudan (c'6yolu) ve toplam etkisi (c6 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Histriyonik KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a6.b6 yolu; %95 GA [.02, .09]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %18'ini açıklamaktadır [$F(2, 271) = 26.05, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Şizoid KB'yi (b7 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Şizoid KB üzerindeki doğrudan (c'7 yolu) etkisi anlamlı değilken, toplam etkisi (c7 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Şizoid KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a7.b7 yolu; %95 GA [-.00, .02]) de anlamlı olmadığı görülmüştür.

KOÖ toplam puanı KİÖ-Paranoid KB'yi (b8 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Paranoid KB üzerindeki doğrudan etkisi (c'8 yolu) anlamlı değil iken toplam etkisi (c8 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Paranoid KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisinin (a8.b8 yolu; %95 GA [.10, .23]) de anlamlı olduğu görülmüştür. Model varyansın %15'ini açıklamaktadır [$F(13, 290) = 6.21, p < .01$].

KOÖ toplam puanı KİÖ-Sınırdaki KB'yi (b9 yolu) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamıştır. Ayrıca GDAÖÖ toplam puanının KİÖ-Çekingen KB üzerindeki doğrudan (c'9 yolu) ve toplam etkisi (c9 yolu) anlamlıdır. Diğer taraftan KOÖ toplam puanının, GDAÖÖ toplam puanı ve KİÖ-Sınırdaki KB puanı arasındaki ilişkideki dolaylı etkisi (a9.b9 yolu; %95 GA [.10, .23]) anlamlı bulunmuştur. Model varyansın %24'ünü açıklamaktadır [$F(2, 271) = 21.90, p < .01$].

TARTIŞMA

Bu çalışmada ilk olarak araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci olarak ise aile öngörülemezliği ve kişilik inanışları arasındaki ilişkide kontrol odağının aracı rolü araştırılmıştır. Bulgular, aile öngörülemezliği ile kişilik inanışlarının ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu kişinin büyüdüğü aile içerisindeki öngörülemezlik puanları arttıkça kişiliğe ilişkin işlevsel olmayan inanışlarının arttığı anlamına gelmektedir. Araştırmanın sonuçlarından olan aile öngörülemezliği ve kişilik inanışları arasındaki ilişki ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarla uyumludur (Akat, 2019; Kalkan 2021). Benzer şekilde Ross ve arkadaşları (2016) çocukluk döneminde aile öngörülemezliğinin bir göstergesi olan kişinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının tutarlı bir şekilde karşılanmamasının kişinin yordanamazlık inançlarının gelişimi ile ilişkili olduğuna, yordanamazlık inançlarının da yüksek nörotisizm (kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılğan, kendine güvensiz vb. özellikler) ve düşük özdenetim (azimli, planlı, dikkatli, temiz, tutumlu, tedbirli ve çalışkan vb. özellikler) gibi işlevselliği bozabilecek kişilik özellikleri ile ilişkisine vurgu yapmışlardır.

Araştırma bulgularına göre kontrol odağı ve aile öngörülemezliği en yüksek borderline kişilik inanışı; en düşük şizoid kişilik inanışı ile ilişki göstermektedir. Bu bulgu borderline kişilik özelliklerinin etiyolojisinde tutarsız ve öngörülemez aile özelliklerinin varlığına vurgu yapan araştırmaları desteklemektedir. Zanarini ve arkadaşları (1989) borderline kişilik bozukluğu tanısı konulan yetişkinlerin çocukluk çağında tutarsız ebeveyn davranışlarına maruz kaldıklarını gözlemlemişlerdir. Golomb ve arkadaşları (1994) borderline tanısı alan kız ergenlerin anneleri, ergen çocuklarının boşanma ve maddi problemler gibi çok fazla zor-

luk ile mücadele eden kaotik aileler içinde yaşadıklarını bildirmişlerdir. Kontrol odağının, borderline kişilik özellikleri ile ilişkisi de alanyazın ile tutarlıdır. Hope ve arkadaşları (2018) üniversite öğrencilerinde depresyon ve kaygı belirtilerini kontrol ettikten sonra, dış kontrol odağının duygudurum dalgalanması, kendine zarar verme, kimlikte bozulma ve olumsuz ilişkiler gibi sınırdaki kişilik bozukluğu belirtilerini yordadığını gözlemlemişlerdir.

Aracılık analizleri değerlendirildiğinde aile öngörülemezliğinin kontrol odağı üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu aile öngörülemezliği arttıkça, dış kontrol odağının arttığına işaret etmektedir. Ross ve arkadaşları (2016) çocukluk çağındaki yordanamayan ebeveyn ve aile dinamikleri ile ilgili anıların yordanamazlık inançlarının gelişimi ile ilişkili olduğunu ve yordanamazlık inançlarının da dış kontrol odağı ile ilişkisinin, iç kontrol odağı ile ilişkisinden daha yüksek olduğunu gözlemlemişlerdir.

Aracılık analizlerinde kontrol odağının şizoid kişilik inanışları dışındaki kişilik inanışları üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazın ile benzerlik göstermektedir. Watson (1998) üniversite öğrencilerinde kişilik bozukluğu belirtilerinin çoğunun iç kontrol odağı tarafından negatif yönde yordandığını gözlemlemiştir. Frenkel ve arkadaşları (1995) ise Amerika ve İsrail örneklemesindeki ergenlerde kontrol odağı ve psikolojik işlevsellik arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak 3., 4., 8. ve 15. yıllarda değerlendirmişlerdir. Araştırmacılar, kontrol odağı ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki düzeyinin değişmediğini ve erken yaşlardan itibaren kontrol odağının psikopatolojinin önemli yatkınlık faktörlerinden olduğunu gözlemlemişlerdir. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde kişilik bozukluklarının dolayısıyla kişilik inanışlarının çocukluk ve ergenlik döneminde belirgin hale gelmeye başladığı bilindiğinden (Lenkiewicz ve ark., 2016), dış kontrol odağının erken yaşlardan itibaren kişilik bozukluklarının şekillenmesinde rolü olabileceği düşünülebilir. Sullivan ve arkadaşları (2021) hem Amerika'da hem Japonya'da çocukluk ve ergenlik dönemi olmak üzere boylamsal veri topladıkları çalışmalarında kontrol odağı ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Dış kontrol odağının çocukluk döneminden ergenlik dönemine bireyci ve toplulukçu kültürde yaşamaktan bağımsız olarak olumsuz psikolojik sağlık ile ilişkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Belirtilen bu görgül bulgu doğrultusunda kontrol odağının kişilik bozuklukları üzerindeki etkisinin evrensel olduğu düşünülebilir.

Oluşturulan aracılık modellerinde aile öngörülemezliğinin kişilik bozukluğu inanışları üzerindeki kontrol odağı vasıtasıyla ortaya çıkan dolaylı etkisi şizoid kişilik bozukluğu inanışları dışında anlamlıdır. Bu bulgu aile öngörülemezliğinin dış kontrol odağını arttırdığına, artan dış kontrol odağının da kişilik ina-

nışlarını etkilediğine işaret etmektedir. Bir tek çocukluk çağındaki aile öngörülemezliği, kontrol odağı ile birlikte şizoid kişilik bozukluğu inanışlarını yordamaktadır. Bu bağlamda iç kontrol odağının şizoid kişilik inanışları dışındaki inanışların gelişiminde koruyucu bir faktör olduğu düşünülebilir. İç kontrol odağına sahip insanlar kendi sorumluluklarını üstlenerek, hayata karşı daha aktif bir şekilde mücadele etmekte, daha etkili stresle başa çıkma stratejileri benimsemekte ve dış kontrol odağı olan kişilere göre hazzı daha kolay erteleyebilmektedirler (Sherer ve ark., 1982). Bu görüşle benzer şekilde Oktay (2022) 18-30 yaş arasında çoğunluğu kadın katılımcılardan oluşan üniversite öğrencilerinde iç kontrol odağının, duygu düzenleme ve stresle başa çıkma tarzlarını etkilediğini ve iç kontrol odağına sahip olmanın işlevsel duygu düzenleme stratejileri ve olumlu başa çıkma mekanizmaları ile ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda iç kontrol odağının diğer psikolojik özellikler için bir kaynak oluşturduğu ve kişileri psikolojik bozukluklar geliştirmeye karşı koruduğu ileri sürülebilir.

Aracılık analizlerinde dikkat çeken bulgulardan biri yukarıda belirtildiği gibi aile öngörülemezliğinin, şizoid kişilik inanışları üzerinde doğrudan ve kontrol odağı ile birlikte dolaylı etkisi bulunmamasıdır. Bu bulgu alanyazın ile benzerlik göstermektedir. Wiggins ve Pincus (1989) şizoid kişilik bozukluğunun altında yatan mekanizmaların kişilerarası değişkenlerle ilişkili olmadığını belirtmişlerdir. Aile öngörülemezliği ve kontrol odağının kişilerarası etkileşimler vasıtasıyla kişinin düşünce ve yaşantılarını etkilediğinden aile öngörülemezliği ve kontrol odağının şizoid kişilik inanışlarının ortaya çıkmasında rolü olmasının alanyazın ile tutarlı bir bilgi olduğu düşünülebilir. Ayrıca Watson (1998) şizoid kişilik bozukluğu ile kontrol odağı arasındaki ilişkilerin diğer kişilik bozukluğu belirtilerine göre daha düşük olduğunu gözlemlemişlerdir. Dolayısıyla bu bozukluğu anlamak için kişilerarası süreçlerle yakın ilişkisi olan değişkenler yerine farklı biliş ve duygu değişkenlerine odaklanmak daha uygun olabilir (Wiggins ve Pincus, 1989).

Kısaca, mevcut araştırmanın bulguları çocuğun öngörülemezliklerle dolu bir ortamda büyümesinin işlevsel olmayan kişilik inanışlarının oluşma olasılığının artmasına yol açabilecek çevresel bir faktör olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca bulgular kişilerin yaşantılarına ilişkin sonuçların nedenselliğini iç veya dış olmak üzere hangi faktöre yüklediğinin, kişilik inanışlarının oluşma sürecinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda hem aile öngörülemezliğinin hem de kontrol odağının uygulamaya dönük bazı doğurguları olabileceği düşünülmektedir. Klinisyenler kaotik bir ev ortamına sahip olan ebeveynlere çocukları için evde rutinler oluşturulması, düzenli aile yemeklerinin yenmesi ve öngörülebilir ortam sağlanıp, korunması konusunda yönlendirmelerde bulunabilirler (Codwell ve ark., 2006). Ayrıca klinisyenler ebeveyn tutarlılığı-

nın desteklenmesi, düzenin sağlanabilmesi ve ebeveyn-çocuk rollerindeki ayrımı sağlayabilmek gibi ebeveyn olmaya dair görevler konusunda psiko-eğitim verebilirler (Sroufe, 2005). Bu çalışmadan elde edilen bilgiler doğrultusunda kişilik bozukluklarının toplumda görülme riski çevresel faktörlerin azaltılması/ortadan kaldırılması ile azaltılabilir. Diğer taraftan kontrol odağı ile ilgili olarak, terapistler kişilerin olayların kontrolüne ilişkin algıları üzerinde durabilirler, kontrol odağını hedef alan terapötik müdahalelerin bilişsel-davranışçı tedavilere eklenmesi kişilik bozukluklarının tedavisinde önemli olabilir.

Araştırmanın bulguları güçlü yanları ve sınırlılıkları kapsamında değerlendirilmelidir. Bu çalışma toplum örnekleminde, kişilik bozukluğu tanısı olmayan kişilerle yürütülmüştür. Toplum örnekleminde kişilik bozukluğu düşünce örüntüsünün şiddet ve çeşitliliğinin, kişilik bozukluğu tanısı alan hastalara göre daha sınırlı olabileceği belirtilmektedir (Akyunus ve Gençöz, 2016). Diğer taraftan klinik örneklemin kullanılmaması bu çalışmanın güçlü bir yanı olarak da düşünülebilir. Klinik olmayan örnekleme farklı kişilik patolojilerinin değerlendirilmesi, kişilik bozukluklarının boyutsal özelliğinin olması nedeniyle genellenebilirliğini arttırmaktadır (Jonason ve ark., 2017). Böylece öngörülemez aile yapısının ve kontrol odağının sadece kişilik bozuklukları üzerindeki etkileri değil, aynı zamanda bir boyut üzerinde kavramsallaştırılan bazı kişilik özelliklerine sahip olan kişilerin müdahale programlarında da kullanılabilir olmasına katkı sağlayabilecektir. Bir diğer sınırlılık, bu çalışmada kişilik inanışlarını değerlendirmek için kendini bildirim ölçeklerinin kullanılmasıdır. Bu bağlamda kişiliğin değerlendirilmesinde klinik görüşme gibi veya başka kuramlara dayalı ölçüm araçlarının kullanıldığı benzer çalışmaların yapılması önemlidir. Ayrıca bu çalışmada kişilik bozukluklarına ilişkin inançlar ayrı ayrı çalışılırken, kontrol odağı ve aile öngörülemezliğinin alt boyutları üzerinde durulmamıştır. Belirtilen değişkenlerin alt boyutlarının üzerinde durulması, kişilik bozukluklarının etiyojilerine daha kapsamlı ışık tutulmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma tutarsız ve öngörülemez bir aile iklimine sahip olmanın kontrol edilemezlik ile yakından ilişkili olduğuna ve kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasında rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Aile öngörülemezliğinin birey üzerindeki etkileri bu çalışmada sadece bir boyutu (kontrol odağı) ile basitleştirilerek temsil edilmiştir. Halbuki aile öngörülemezliğinin diğer psikolojik yapılarla da (örn., kendine yeterlilik, kişilerarası güven) ilişkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, aile öngörülemezliğinin kişilik patolojileri üzerindeki etkisi kontrol odağının dışındaki bilişsel, duygusal mekanizmalarla da ortaya çıkabilmektedir (Ross ve ark., 2016). Ayrıca aile öngörülemezliği ve kontrol

edilemezlik algılarının psikopatolojiyi birlikte etkilemesinde birçok değişkenin de aracılık edebileceği bilinmektedir (Hope ve ark., 2018; Oktay, 2022). Dolayısıyla aile öngörülemezliği, kontrol odağı ve kişilik psikopatolojisi arasındaki ilişkiler arasında başka aracı değişkenlerin rolü olduğu, daha karmaşık bir tablo düşünülmelidir. Bu kapsamda bu çalışmanın aile öngörülemezliği, kontrol odağı, kişilik patolojisi arasındaki ilişkileri gösteren başlangıç düzeyinde bir çalışma olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak bu konunun çalışmaya devam edilmesi, ayrıca boylamsal modellerin kullanılması kişilik psikopatolojilerine yönelik bilişsel-davranışçı yönelimli kavramsallaştırmaları zenginleştirilecek ve farklı müdahale seçeneklerinin geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır.

BEYANLAR

Etik İlkeler Uyumluk Çalışma için Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 2020-22/05 karar numarası ile gerekli etik izin alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı Bu makalenin tüm yazarları, makaleye ilişkin herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKÇA

- Akat, E. (2019). *Çocukluk travmaları ve aile öngörülemezliği ile kişilik inanışları arasındaki ilişkiler: Bağlanma stillerinin aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akyunus, M. ve Gençöz, T. (2016). Kişilik bozukluğu inanışlarının kişilerarası döngüsel model üzerindeki temsili. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77), 1-7.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). American Psychiatric Association.
- Ames, A. ve Molinari, V. (1994). Prevalence of personality disorders in community-living elderly. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology*, 7, 189-194.
- Batool, N., Shehzadi, H., Riaz, M. N. ve Riaz, M. A. (2017). Paternal malparenting and offspring personality disorders: Mediating effect of early maladaptive schemas. *The Journal of the Pakistan Medical Association*, 67(4), 556-560.
- Beck, A. T., Butler, A. C., Brown, G. K., Dahlsgaard, K. K., Newman, C. F. ve Beck, J. S. (2001). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 39(10), 1213-1225.
- Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. ve Associates (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* (2. baskı). Guilford Press.
- Beck, A. T. ve Beck, J. S. (1991). *The Personality Belief Questionnaire*. The Beck Institute for Cognitive Therapy and Research.
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2019). Kişilik İnanç Ölçeği Kısa Formunun Türk toplum örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 7-15.
- Brown, J. D. ve Siegel, J. M. (1988). Attributions for negative life events and depression: The role of perceived

- control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 316-322.
- Butler, A. C., Beck, A. T. ve Cohen, L. H. (2007). The Personality Belief Questionnaire-Short Form: Development and preliminary findings. *Cognitive Therapy and Research*, 31, 357-370.
- Coldwell, J., Pike, A. ve Dunn, J. (2006). Household chaos? Links with parenting and child behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(11), 1116-1122.
- Dağ, İ. (1999). The relationships among paranormal beliefs\locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26(4), 723-737.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması (Locus of Control Scale: Scale development, reliability, and validity study). *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77-92.
- Frenkel, E., Kugelmass, S., Nathan, M. ve Ingraham, L. J. (1995). Locus of control and mental health in adolescence and adulthood. *Schizophrenia Bulletin* 21(2), 219-226.
- Golomb, A., Ludolph, P., Westen, D., Block, M. J., Maurer, P. ve Wiss, F. C. (1994). Maternal empathy, family chaos, and the etiology of borderline personality disorder. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 42(2), 525-548.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press.
- Hill, E. M., Ross, L. T. ve Low, B. S. (1997). The role of future unpredictability in human risk-taking. *Human Nature*, 8(4): 287-325.
- Hope, N. H., Wakefield, M. A., Northey, L. ve Chapman, A. L. (2018). The association between locus of control, emotion regulation and borderline personality disorder features. *Personality and Mental Health*, 12(3), 241-251.
- IBM Corp. (2019). *IBM SPSS Statistics for Windows, Version 26.0*. Armonk, NY: IBM Corp.
- Imamoğlu, A. H. ve Bilge, Y. (2021). Borderline kişilik özellikleri çerçevesinde aile öngörülemezliği, benlik belirginliği ve savunma mekanizmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 37(89), 67-80.
- Jonason, P. K., Zeigler-Hill, V. ve Baldacchino, J. (2017). Before and after: Personality pathology, childhood conditions, and life history outcomes. *Personality and Individual Differences*, 116, 38-43.
- Kalkan, M. (2021). *Aile öngörülemezliği, ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme güçlüğü'nün geç ergenlik dönemindeki kişilik bozukluklarını yordayıcı etkilerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Kean, R. S., Hoey, K. M. ve Pinals, S. L. (2003). Treatment of personality disorders in older adults: A community mental health model. J. J. Magnavita (Ed.), *Handbook of personality disorders: Theory and practice* (s. 498-513) içinde. The Guilford Press.
- Khan, S. ve Kamal A. (2020). Adaptive family functioning and borderline personality disorder: Mediating role of impulsivity. *Journal of the Pakistan Medical Association*, 70(86), 216-229.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.
- Lenkiewicz, K., Srebnicki, T. ve Bryńska, A. (2016). Çocuk ve ergenlerde kişilik gelişimini şekillendiren mekanizmalar ve kişilik bozuklukları. *Psychiatria Polska*, 50(3), 621-629.
- Lenzenweger, M. F. ve Clarkin, J. F. (2005). The personality disorders: History, classification, and research issues. M. F. Lenzenweger ve J. F. Clarkin (Ed.), *Major theories of personality disorder* (s. 43-117) içinde. The Guilford Press.
- Oktay, F. (2022). *Aile öngörülemezliği, öngörülemezlik inanışları ve kontrol odağının depresif belirtiler, obsesif-kompulsif belirtiler ve kaygı belirtileri ile olan ilişkisinde duygu düzenleme zorlukları, belirsizliğe tahammülsüzlük ve stresle başa çıkma tarzlarının aracı rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Oktay, F. ve Uluç, S. (2019). The Turkish adaptation study of Retrospective Family Unpredictability Scale. *Social Sciences Studies Journal*, 5, 1153-1161.
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Assessing mediation in communication research. A. F. Hayes, M. D. Slater ve L. B. Snyder (Ed.), *The Sage sourcebook of advanced data analysis methods for communication research* (s. 13-54) içinde. Sage Publications.
- Pretzer, J. L. ve Beck, A. T. (2005). A cognitive theory of personality disorders. J. F. Clarkin ve M. F. Lenzenweger (Ed.), *Major theories of personality disorder* (s. 43-113) içinde. Guilford Press.
- Pretzer, J. ve Beck, J. S. (2004). Cognitive therapy of personality disorders: Twenty years of progress. R. Leahy (Ed.), *New advances in cognitive therapy* (s. 1-40) içinde. Guilford.
- Rahamathunnisa, S. ve Joy, M. (2021). Paranormal beliefs and locus of control among young adults. *International Journal of Science and Research*, 10(5), 880-883.
- Ross, L. T., Short, S. D. ve Garofano, M. (2016). Scale of Unpredictability Beliefs: Reliability and validity. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 150(8), 976-1003.
- Ross, L. T. ve Hill, E. M. (2000). The Family Unpredictability Scale: Reliability and validity. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 549-562.
- Ross, L. T. ve McDuff, J. A. (2008). The Retrospective Family Unpredictability Scale: Reliability and validity. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 13-27.
- Ross, L. T., Heming, B., & Lane, A. (2023). Family unpredictability and sense of coherence: Relationships with anxiety and depression in two samples. *Psychological Reports*, 126(4), 1701-1724.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Sen, B. (2010). The relationship between frequency of family dinner and adolescent problem behaviors after adjusting for other family characteristics. *Journal of Adolescence*, 33(1), 187-196.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B. ve Rogers, R. W. (1982). The Self-Efficacy Scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663-671.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Sullivan, S., Yamasaki, S., Ando, S., Endo, K., Kasai, K., Culpin, I., Dardani, C., Zammit, S. ve Nishida, A. (2021). The association between locus of control and psychopathology: A cross-cohort comparison between a UK (Avon longitudinal study of parents and children)

- and a Japanese (Tokyo teen cohort) cohort. *Frontiers in Psychology*, 12, 600941.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. baskı). Pearson.
- Taymur, İ., Türkçapar, M. H., Örsel, S., Sargın, E. ve Akkoyunlu, S. (2011). Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Formunun (KİÖ-KTF) Türkçe çevirisinin üniversite öğrencilerinde geçerlilik, güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 14, 199-209.
- Trull, T. J., Goodwin, A. H., Schopp, L. H., Hillenbrand, T. L. ve Schuster, T. (1993). Psychometric properties of a cognitive measure of personality disorders. *Journal of Personality Assessment*, 61, 536-546.
- Tully, E. C., Gray, J. M., Goodman, S. H. ve Nowicki, S. (2016). Family correlates of daughter's and son's locus of control expectancies during childhood. *Early Child Development and Care*, 186(12), 1939-1951.
- Türkçapar, M. H., Örsel, S., Uğurlu, M., Sargın, E., Turhan, M. ve Akkoyunlu, S. (2007). Kişilik İnanç Ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10, 177-191.
- Ullrich, S. ve Marneros, A. (2004). Dimensions of personality disorders in offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14(3), 202-213.
- Watson, D. C. (1998). The relationship of self-esteem, locus of control, and dimensional models to personality disorders. *Journal of Social Behavior & Personality*, 13(3), 399-420.
- Weertman, A. ve Arntz, A. (2007). Effectiveness of treatment of childhood memories in cognitive therapy for personality disorders: A controlled study contrasting methods focusing on the present and methods focusing on childhood memories. *Behaviour Research and Therapy*, 45(9), 2133-2143.
- Wiggins, J.S. ve Pincus, A.L. (1989). Conceptions of personality disorders and dimensions of personality. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1(4), 305-316.
- Zanarini, M. C., Gunderson, J. G., Marino, M. F., Schwartz, E. O. ve Frankenburg, F. R. (1989). Childhood experiences of borderline patients. *Comprehensive Psychiatry*, 30(1), 18-25.

| **Extended Abstract** |**The mediator role of locus of control on the relationship between family unpredictability and personality beliefs**Bengisu Apak¹ , Şebnem Akan² **Keywords**

personality disorder, personality beliefs, family unpredictability, locus of control

Abstract

According to the cognitive model, personality disorders emerge as a result of dysfunctional beliefs. The content of dysfunctional beliefs varies across personality disorders and these beliefs affect cognitions, emotions, and behaviors specific to that personality disorder. In order to conceptualize and effectively treat personality disorders, it is focused on the factors that play a role in personality disorder-specific beliefs. In this study, the effect of family unpredictability on different personality beliefs was examined through locus of control. A total of 282 individuals between the ages of 20-40 living in Istanbul and Izmir participated in the study. The sample was reached by snowball sampling method. Personal Information Form, Retrospective Family Unpredictability Scale, Personality Belief Scale-Short Form and Locus of Control Scale were used in the data collection process. According to the findings, Retrospective Family Unpredictability Scale total score and Locus of Control Scale total score are significantly related to Personality Belief Scale subscales. There is a mediating role of Locus of Control Scale total score in the relationship between Retrospective Family Unpredictability Scale total score and Personality Belief Scale subscale scores. There is no mediating effect of Locus of Control Scale total score in the relationship between the Retrospective Family Unpredictability Scale total score and the schizoid subscale of the Personality Belief Scale. The findings of the study were discussed in the light of the literature. In addition, the importance of the study in terms of developing preventive and therapeutic intervention programs for personality disorders was emphasized and the limitations of the study were stated. Finally, the features of the study that can guide other studies in the future are emphasized.

Personality disorders are psychiatric disorders that are significantly disrupt functionality and commonly observed in society. It is known that there are different theoretical approaches aimed at understanding and explaining personality-related psychopathologies. One of these is the cognitive model, which focuses on the etiology of personality disorders and emphasizes the importance of core beliefs. Core beliefs consist of an individual's views, assumptions and attitudes about themselves, others, and the world (Pretzer & Beck, 2005). Beliefs in personality disorders are dysfunctional due to the fact that these beliefs prevent individuals from being flexible and they could be activated quickly and easily under different conditions. The cognitive model suggests that each personality disorder contains its own set of dysfunctional beliefs.

Cognitive models focus on factors contributing to the emergence of dysfunctional personality beliefs (Pretzer & Beck, 2005) and suggest giving more importance to early life experiences (Weertman & Arntz, 2007). While there is a general acknowledgment of the importance of early experiences, most research tends to center on parental attitudes. However, not all nega-

tive early life experiences are equal (Jonason et al., 2017), it has been argued that growing up in an unpredictable family environment leads to more problematic behaviors and less social competence in children compared to other familial adversities (Coldwell et al., 2006). In adults, it has been observed that unpredictable processes in childhood environments are more closely associated with impaired personality functioning than exposure to domestic violence (Jonason et al., 2017).

Ross and Hill (2000) defined family unpredictability as inconsistency in family behaviors, intrafamily interactions, and regulatory systems within the family. In an unpredictable family environment, family routines could be less consistent, and there could be a role confusion among family members. Additionally, parents may exhibit inconsistent behavior in terms of discipline and providing physical/emotional satisfaction. The inconsistency of behavioral patterns and systems within the family has been observed to disrupt the natural course of developmental processes, influencing the structuring of personality (Jonason et al., 2017). Consequently, the relationship between family unpre-

To cite: Apak, B. & Akan, Ş. (2024). The mediator role of locus of control on the relationship between family unpredictability and personality beliefs. *Journal of Clinical Psychology Research*, 8(2), 240-254.

Şebnem Akan · sebnem.akan@acibadem.edu.tr | ¹Terra Psychological Counseling Center, Izmir, Turkey; ²Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University, Department of Psychology, Istanbul, Turkey.

Received Jul 10, 2023, Revised Dec 26, 2023, Accepted Jan 25, 2024.

Author's Note: This study is derived from 1st author's master's thesis prepared under the supervision of the second author.

dictability and personality disorders has been demonstrated in various studies (Akat, 2019; Batool et al., 2017; Sen, 2010).

Another concept associated with family unpredictability is locus of control. Locus of control is defined as an individual's belief in their own abilities when controlling their environment. The locus of control is divided into two categories: internal and external locus of control. The internal locus of control refers to the belief that personal efforts play a role in determining one's future, while the external locus of control entails the belief that external forces such as luck and powerful others play a role in shaping one's future. According to Rotter (1966), locus of control is not an innate trait but rather learned from the environment during social interactions. Growing up in an unpredictable environment, characterized by inconsistent relationships within the family and an unpredictable structure, can lead individuals to interpret the social world as uncontrollable. Since these unpredictable relationships and structures are often a result of parental attitudes and behaviors, and the child has no control over these experiences and might perceive the social world as uncontrollable (Brown & Siegel, 1988).

The concept of locus of control is one of the cognitive dimensions that cognitive models emphasize in personality disorders. When the relevant literature is examined on the subject, it has been observed that personality pathologies are more frequently encountered in individuals with a high external locus of control belief who believe that their actions have no impact on changing the environment and feel more helpless. For example, it has been observed that external locus of control is associated with paranormal beliefs (belief in precognition, psychic powers, spiritualism, extraordinary life forms, superstitions, etc.) and related bizarre behaviors among university students in Turkey (Dağ, 1999) and in India (Rahamathunnisa & Joy, 2021). In a study conducted by Ullrich and Marneros (2004), they examined external locus of control beliefs in participants exhibiting symptoms of antisocial personality disorder. According to their findings, as external locus of control beliefs increases, symptoms of comorbid dependent, obsessive-compulsive, paranoid, histrionic, and borderline personality disorders also increase.

In summary, the cognitive model suggests that differences in core beliefs lead to differences in automatic thoughts, interpersonal behaviors, and reactions from others, which play a significant role in the development of personality disorders. In the literature, childhood experiences are frequently emphasized as a factor influencing personality beliefs (Khan & Kamal, 2020). One of the negative childhood experiences is an inconsistent and unpredictable family environment. In recent years, there has been an increased interest in challenging experiences caused by unpredictable environmental factors and family structure. As a result, the impact of unpredictable processes within family

structure on personality development has begun to get more attention (Imamoğlu & Bilge, 2022). On the other hand, the literature suggests that growing up in an unpredictable family environment may lead individuals to develop a belief system wherein they perceive themselves as unable to control events in their lives. Moreover, individuals who believe events occur independently of their own behaviors are at an increased risk of developing personality disorders. It has been shown that the belief in one's ability to control one's life through their own actions mediates the relationship between negative early-life experiences and psychological disorders (Ross and Hill, 2002).

In light of the information presented above, this study examines the relationship between personality beliefs, retrospective family unpredictability, and locus of control variables. Specifically, it tests the mediating role of locus of control in the impact of retrospective family unpredictability on personality beliefs. It is believed that this research will contribute to cognitive-behavioral models of personality disorders and help raise new research questions.

METHODS

The necessary ethical approval for the study was obtained from the Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University Ethics Committee with decision number 2020-22/05. A total of 282 young adults, aged between 20 and 40 years ($M = 28.50$, $SD = 5.75$), residing in Izmir and Istanbul, participated to the study. Of the participants, 63.1% ($n = 178$) were female, and 36.9% ($n = 104$) were male. The sample group of the study was determined using snowball sampling method. Retrospective Family Unpredictability Scale, Personality Belief Scale-Short Form, and Locus of Control Scale were used in the data collection process.

Before starting the analysis, outlier and missing value analyses were conducted, and 23 individuals were excluded from the analysis. In the study, the relationships between the variables were evaluated using Pearson Correlation Analysis. After that, the SPSS Process Macro 4.0 (Hayes, 2013) program was used for simple mediation model analysis. In mediation analyses, the Retrospective Family Unpredictability Scale (RFUS) total score has been included as the predictor variable, the Locus of Control Scale (LCS) total score as the mediating variable, and the sub-dimensions of Personality Belief Scale (PBS) as the outcome variable in the model. To separately examine the combined impact of (RFUS) total score and (LCS) total score on the PBS, nine separate mediation analyses were conducted based on the sub-dimensions of PBS within the scope of Hayes's model 4.

RESULTS

According to the analysis results, the total score of the Retrospective Family Unpredictability Scale (RFUS)

was found positively associated with all personality disorder (PD) sub-dimensions of the Personality Belief Scale (PBS), with the highest correlation observed with Borderline PD ($r = .31, p < .01$). Secondly, it was found that the total score of Locus of Control Scale (LCS) was positively associated with all sub-dimensions of the Personality Belief Scale (PBS) except for the schizoid PD sub-dimension ($r = .11, p > .05$). In addition, total score of LCS was significantly and positively correlated with total score of RFUS ($r = .26, p < .01$).

According to the mediation analyses, the findings are as follows: (1) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Shyness PD score (via the a1.b1 path; 95% CI [.04, .09]) was found to be significant. (2) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Dependent PD score (via the a2.b2 path; 95% CI [.01, .05]) was found to be significant. (3) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Obsessive-compulsive PD score (via the a3.b3 path; 95% CI [.00, .03]) was found to be significant. (4) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Antisocial PD score (via the a4.b4 path; 95% CI [.01, .05]) was found to be significant. (5) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Narcissistic PD score (via the a5.b5 path; 95% CI [.01, .04]) was found to be significant. (6) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Histrionic PD score (via the a6.b6 path; 95% CI [.02, .09]) was found to be significant. (7) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Schizoid PD score (via the a7.b7 path; 95% CI [.00, .02]) was found to be significant. (8) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Paranoid PD score (via the a8.b8 path; 95% CI [.10, .23]) was found to be significant. (9) The indirect effect of the LCS total score on the relationship between the RFUS total score and PBS-Borderline PD score (via the a9.b9 path; 95% CI [.10, .23]) was found to be significant.

DISCUSSION

In this study, firstly, the relationships between research variables were examined. Secondly, the mediating role of locus of control in the relationship between family unpredictability and personality beliefs was investigated. The findings indicate that family unpredictability is associated with personality beliefs. This finding suggests that as unpredictability scores within the family of origin increase, there is an increase in dysfunctional beliefs related to personality. The relationship between family unpredictability and

personality beliefs, as revealed by the results of this study, is consistent with both national and international literature (Akat, 2019; Kalkan 2021; Ross et al., 2016).

When evaluating the mediation analyses, it is observed that in the constructed mediation models, the indirect effect of family unpredictability on personality disorder beliefs through the mediating role of locus of control is significant, except for schizoid personality disorder beliefs. This finding indicates that family unpredictability increases external locus of control, and the increased external locus of control influences personality beliefs. Specifically, childhood family unpredictability alone does not predict schizoid personality disorder beliefs in conjunction with locus of control. In this context, an internal locus of control may be considered a protective factor in the development of beliefs other than schizoid personality beliefs. Individuals with an internal locus of control tend to take responsibility for their actions, engage in more active coping strategies in the face of life challenges, and can delay gratification more easily compared to those with an external locus of control (Sherer et al., 1982).

The absence of an indirect effect of family unpredictability, in conjunction with locus of control, on schizoid personality beliefs is consistent with the literature. Wiggins and Pincus (1989) have stated that the mechanisms underlying schizoid personality disorder are not associated with interpersonal variables. Considering that family unpredictability and locus of control influence an individual's thoughts and experiences through interpersonal interactions, the idea that family unpredictability and locus of control do not play a role in the emergence of schizoid personality beliefs is consistent with the literature. Additionally, Watson (1998) observed that the relationships between schizoid personality disorder and locus of control are lower compared to symptoms of other personality disorders. Therefore, focusing on cognitive and emotional variables rather than variables closely related to interpersonal processes may be more appropriate for understanding this disorder (Wiggins and Pincus, 1989).

Nevertheless, the fact that the research data was obtained through self-report scales and that a non-clinical sample was used can be considered among the important limitations of the study. Additionally, while beliefs about personality disorders were studied separately in this research, the subdimensions of locus of control and family unpredictability were not addressed. Focusing on the subdimensions of the mentioned variables would help us understand the etiologies of personality disorders more comprehensively.

Despite these limitations, the present study is one of the first studies that examined the mediator role of locus of control between the relationship personality beliefs and family unpredictability. However, the influence of unpredictable family environments on personality disorders can also involve cognitive and emo-

tional processes rather than locus of control (Ross et al., 2016). It is known that many variables can mediate the combined impact of family unpredictability and locus of control perceptions on psychopathology (Hope et al., 2018; Oktay, 2022). In conclusion, continuing research on this topic and utilizing longitudinal models will enrich cognitive-behavioral conceptualizations aimed at personality psychopathologies. It will provide for the development of different intervention options.

DECLARATIONS

Compliance with Ethical Standards The necessary ethical permission was obtained from Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University Ethics Committee with the decision number 2020-22/05.

Conflict of Interest All authors of this article declare that they have no conflict of interest regarding the article.

REFERENCES

- Akat, E. (2019). *Çocukluk travmaları ve aile öngörülemezliği ile kişilik inanışları arasındaki ilişkiler: Bağlanma stillerinin aracı rolü* (Unpublished master's thesis). Ankara University, Ankara.
- Batool, N., Shehzadi, H., Riaz, M. N., & Riaz, M. A. (2017). Paternal malparenting and offspring personality disorders: Mediating effect of early maladaptive schemas. *The Journal of the Pakistan Medical Association*, 67(4), 556-560.
- Brown, J. D., & Siegel, J. M. (1988). Attributions for negative life events and depression: The role of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 316-322.
- Coldwell, J., Pike, A., & Dunn, J. (2006). Household chaos? Links with parenting and child behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(11), 1116-1122.
- Dağ, İ. (1999). The relationships among paranormal beliefs\locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26(4), 723-737.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press.
- Hope, N. H., Wakefield, M. A., Northey, L., & Chapman, A. L. (2018). The association between locus of control, emotion regulation and borderline personality disorder features. *Personality and Mental Health*, 12(3), 241-251.
- Imamoğlu, A. H., & Bilge, Y. (2021). Borderline kişilik özellikleri çerçevesinde aile öngörülemezliği, benlik belirginliği ve savunma mekanizmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 37(89), 67-80.
- Jonason, P. K., Zeigler-Hill, V., & Baldacchino, J. (2017). Before and after: Personality pathology, childhood conditions, and life history outcomes. *Personality and Individual Differences*, 116, 38-43.
- Kalkan, M. (2021). *Aile öngörülemezliği, ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme güçlüğü'nün geç ergenlik dönemindeki kişilik bozukluklarını yordayıcı etkilerinin incelenmesi* (Unpublished master's thesis). Sabahattin Zaim University, İstanbul.
- Khan, S., & Kamal, A. (2020). Adaptive family functioning and borderline personality disorder: Mediating role of impulsivity. *Journal of the Pakistan Medical Association*, 70(86), 216-229.
- Oktay, F. (2022). *Aile öngörülemezliği, öngörülemezlik inanışları ve kontrol odağının depresif belirtiler, obsesif-kompulsif belirtiler ve kaygı belirtileri ile olan ilişkisinde duygu düzenleme zorlukları, belirsizliğe tahammülsüzlük ve stresle başa çıkma tarzlarının aracı rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi* (Unpublished doctoral dissertation). Hacettepe University, Ankara.
- Pretzer, J. L. & Beck, A. T. (2005). A cognitive theory of personality disorders. In J. F. Clarkin & M. F. Lenzenweger (Eds.), *Major theories of personality disorder* (pp. 43-113). Guilford Press.
- Rahamathunnisa, S., & Joy, M. (2021). Paranormal beliefs and locus of control among young adults. *International Journal of Science and Research*. 10(5), 880-883.
- Ross, L. T., & Hill, E. M. (2000). The Family Unpredictability Scale: Reliability and validity. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 549-562.
- Ross, L. T., & Hill, E. M. (2002). Childhood unpredictability, schemas for unpredictability, and risk taking. *Social Behavior and Personality*, 30(5), 453-474.
- Ross, L. T., Short, S. D., & Garofano, M. (2016). Scale of unpredictability beliefs: Reliability and validity. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 150(8), 976-1003.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Sen, B. (2010). The relationship between frequency of family dinner and adolescent problem behaviors after adjusting for other family characteristics. *Journal of Adolescence*, 33(1), 187-196.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The Self-Efficacy Scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663-671.
- Ullrich, S., & Marneros, A. (2004). Dimensions of personality disorders in offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14(3), 202-213.
- Watson, D. C. (1998). The relationship of self-esteem, locus of control, and dimensional models to personality disorders. *Journal of Social Behavior & Personality*, 13(3), 399-420.
- Weertman, A., & Arntz, A. (2007). Effectiveness of treatment of childhood memories in cognitive therapy for personality disorders: A controlled study contrasting methods focusing on the present and methods focusing on childhood memories. *Behaviour Research and Therapy*, 45(9), 2133-2143.
- Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (1989). Conceptions of personality disorders and dimensions of personality. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1(4), 305-316.